

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію **ІВАНЕНКО СВІТЛАНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ**
«УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО В ДОСЛІДЖЕННЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ
ХАРКІВСЬКОЇ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ШКОЛИ
ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури

Представлена до захисту дисертація **«Українське мистецтво в дослідженнях представників харківської мистецтвознавчої школи першої третини ХХ століття»** Світлани Олександрівни Іваненко – ґрунтовне комплексне самостійне дослідження зі спеціальності теорія та історія культури в галузі знань мистецтвознавства. У дисертації вперше відтворено історію розвитку і становлення харківської мистецтвознавчої школи ХІХ – першої третини ХХ століття, комплексно проаналізовано праці харківських мистецтвознавців, що дало змогу дисертанту виявити тематичний спектр їхніх зацікавлень, переважна більшість з яких є і донині доволі актуальними. Дисертанткою виокремлено два періоди, пов'язані із характером дослідження історії українського мистецтва, зокрема «університетський» і «столичний», а також з'ясовано коло пріоритетних мистецтвознавчих тем, у яких порушувалися актуальні та своєчасні проблеми історії вітчизняного мистецтва.

Послугуючись розлогою джерельною базою, представленою у межах декількох груп, серед яких: *документальна група джерел*, сформована переважно на основі архівних фондів Центрального державного архіву мистецтва і літератури, Харківського обласного архіву, а також архівних зібрань вищих навчальних закладів Харкова, а саме Харківського державного університету ім. В. Каразіна та Харківської державної академії дизайну і мистецтв, *група джерел особистого походження*, представлена спогадами і листуваннями вчених-мистецтвознавців, *періодика та публіцистика кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.* та *фахова наукова спадщина представників харківської мистецтвознавчої школи*, дослідниці вдалося ввести до

наукового обігу маловідомі факти та імена науковців, що вплинули на розвиток і становлення харківської мистецтвознавчої школи.

Обрана дисертанткою тема має важливе значення не лише у контексті історії вітчизняного мистецтвознавства, а й у загальносвітовому масштабі, адже висвітлює досі невідомі або спотворені радянською ідеологією сторінки не лише вітчизняної мистецтвознавчої науки, але й заповнює лакуни у мистецтвознавстві країн, які перебували під впливом візантійської традиції.

У відповідності з обраними об'єктом і предметом дослідження в роботі чітко сформульовано мету, яка полягає у всебічному дослідженні наукової спадщини представників харківської школи мистецтвознавства першої третини ХХ століття (с. 13).

Структура дисертації охоплює всі аспекти поставленої проблеми: її історіографічну, методологічну і джерельну бази (розділ I); основні чинники виникнення мистецтвознавчого осередку в Харкові та реконструкцію його розвитку і формування (розділ II); дослідження мистецтвознавчої спадщини харківських науковців кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст. (розділ III); дослідження українського мистецтва у працях послідовників Федора Шміта (розділ IV); дослідження українського мистецтва у науковому доробку учнів Стефана Таранушенка та інших учених Харкова (розділ V).

Окремо слід відзначити опрацювання дисертанткою значного корпусу літератури – 584 позиції, з яких 33 – архівні матеріали. Не залишимо поза увагою і запропоновані дослідницею примітки до кожного з розділів дисертації, в яких містяться відомості та певні уточнення щодо життєвого шляху і наукової діяльності вчених харківської мистецтвознавчої школи.

Наукова новизна дослідження (с. 14–15) Світлани Олександрівни Іваненко формується у процесі дотримання обраних методологічних позицій, що в результаті дало автору змогу сформулювати аргументовані положення і висновки.

Серед найсуттєвіших наукових результатів дисертації слід насамперед відзначити вперше здійснену дослідницею комплексну систематизацію та

аналіз публікацій харківських науковців, присвячених історії вітчизняного мистецтва, визначення основних наукових тем, які наприкінці XIX – перших десятиліть XX ст. становили інтерес та актуальність у цій галузі наук.

Серед зазначених переваг дисертації слід, насамперед, відзначити запропоновані дисертанткою у межах харківської мистецтвознавчої школи першої третини XX ст. основні типи українознавчих студій, узагальнені за критеріями загальної проблематики, наукової новизни та тематичної спрямованості, зокрема: традиційний позитивістський, аналітично-концептуальний, просвітницько-педагогічний і публіцистично-описовий (с. 39). Не менш важливою складовою праці є не лише дослідження наукової спадщини харківських учених-мистецтвознавців, а й визначення методологічних принципів, використовуваних ними у власних розробках.

Актуальним щодо теорії і практики мистецтвознавчих досліджень є матеріал підрозділу 2.3 «Діяльність харківської мистецтвознавчої школи у 1920 – 1930 рр.», в якому дослідниця наводить цінні факти відносно реорганізації освітньої галузі, зокрема стосовно Харківського художнього інституту, навчальний процес в якому акцентувався не на фаховій підготовці студентів, а на класовому підході, зорієнтованому на марксистсько-ленінську ідеологію. Дисертантка також робить наголос на тому, які саме навчальні дисципліни викладалися у загальному курсі «Історії мистецтва» протягом майже 80 років, починаючи з 1930-х рр., зазначаючи при цьому, що на 3–4 курсах обов'язковою була дисципліна «Історія мистецтва доби імперіалізму і пролетарської революції» (с. 68). Водночас зауважується, що під цей загальний курс з українського мистецтва було розроблено навчальну програму, в якій зазначалися критерії, за якими здійснювалося б формування пролетарського стилю (с. 69).

Особливо слід наголосити на тому, що дослідниця вводить у науковий обіг цінний фактологічний матеріал, що стосується репресій, які відбувалися з 1933 року і торкнулися долі харківських учених-мистецтвознавців, зокрема

дисертантка повернула із забуття учениць Федора Шміта Олену Нікольську, Марту Лейтер, Тетяну Івановську, С. Степанову (с. 117–120).

Не менш важливим теоретичним матеріалом є четвертий розділ «Дослідження українського мистецтва у працях послідовників Ф. Шміта», зокрема підрозділ 4.2 «Стефан Таранушенко – провідний дослідник українського мистецтва харківської мистецтвознавчої школи» (с. 121–145), в якому дисертантка аналізує різнобічний за мистецтвознавчою тематикою науковий доробок, музейну та експедиційну діяльність видатного харківського мистецтвознавця Стефана Таранушенка, для якого «головний мотив наукової концепції полягав у проблемі цілісності української культури (с. 122) і котрий «накреслив своєрідну програму вивчення українського мистецтва» (с. 136), послуговуючись «авторською мистецтвознавчою методикою» (с. 137).

Відповідно до вимог, що пред'являються до кандидатських дисертацій, кожен розділ цієї праці завершується висновками. **Загальні висновки** (с. 185–190) логічно і вмотивовано впливають із поставленої мети та завдань і розкривають основні положення дисертації.

Результати дослідження апробовано у виступах дисертантки на 9 науково-практичних конференціях (2008–2018 рр.), а також достатньо висвітлено у 12 публікаціях, із яких 7 – у фахових наукових виданнях, 2 – у міжнародних наукових журналах. **Зміст автореферату** розкриває основні положення дисертації.

Загалом, відзначаючи вагомий внесок дослідниці в сучасну вітчизняну науку, а також безперечні наукові здобутки дисертації, зазначимо деякі побажання. На нашу думку, розділ 2 «Формування та розвиток харківської школи мистецтвознавства», в якому представлено багатий фактологічний матеріал, не сприймається цілісно. Для того, щоб уможливити сприйняття цієї інформації, пропонуємо розробити таблицю і розмістити її у додатках, в якій, за принципом хронології, зазначити всіх учених-педагогів, котрі зробили вагомий внесок у розвиток і становлення мистецтвознавства як

академічної науки у Харкові, крім того, назвати авторські навчальні курси і дисципліни, які вони викладали, а також подати у таблиці інформацію щодо їхньої навчально-методичної діяльності.

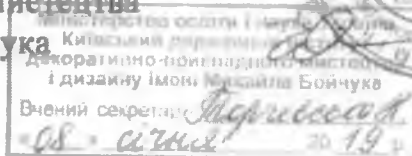
Висловлене зауваження не знижує загального позитивного враження від рецензованої праці. Дисертацію виконано на належному фаховому рівні і вдало доповнено візуальним рядом.

Висновок. Дисертація Світлани Олександрівни Іваненко «Українське мистецтво в дослідженнях представників харківської мистецтвознавчої школи першої третини ХХ століття», представлена на захист, є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати. Усі наукові досягнення рецензованої праці за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем розробки досліджуваної проблематики, науковою новизною одержаних результатів, за їх теоретико-методологічною значущістю є суттєвими для українського мистецтвознавства. Отже, дисертація відповідає всім вимогам МОН України, що пред'являються до кандидатських дисертацій, а її автор Світлани Олександрівни Іваненко заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.01 – теорія та історія культури.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри монументально-декоративного
і станкового мистецтва
Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну ім. Михайла Бойчука

О.А. Осадча

030215/06
01 19